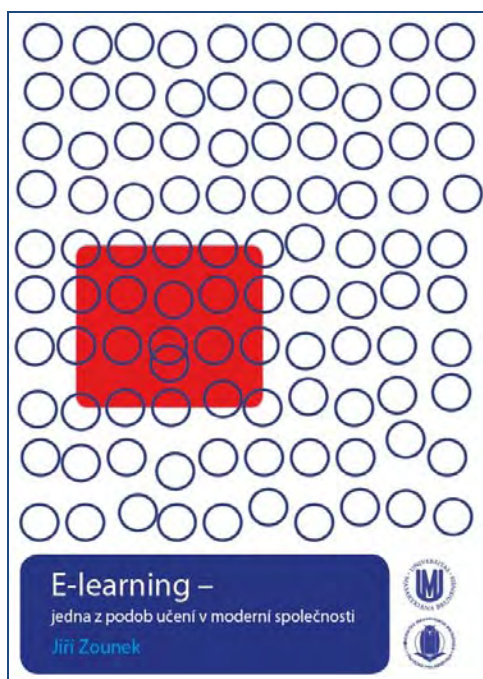

Nová publikace o e-learningu

Zounek, Jiří. E-learning – jedna z podob učení v moderní společnosti. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 161 s. ISBN 978-80-210-5123-2

Publikace se komplexně věnuje aktuálnímu pedagogickému tématu, kterým je využívání informačních a komunikačních technologií (ICT) ve vzdělávání. V knize je popsána role ICT v současné společnosti, je vymezena problematika e-learningu, ale také blended learningu či jeho vztahu k distančnímu vzdělávání. Jádrem knihy jsou kapitoly zaměřené na role e-learningu v celoživotním učení, aktéry e-learningu, či teorie učení v éře síťových digitálních technologií. Pozornost je věnována i mnoha prostředkům moderních technologií, u nichž je nastíněno jejich pedagogické využití. Autor vychází z analýzy současných sociologických, psychologických a pedagogických teorií a z výsledků zahraničních i českých empirických výzkumů, přičemž využívá rovněž vlastních výzkumů a zkušeností v této oblasti.

Knihu lze zakoupit v [Obchodním centru Masarykovy univerzity](#).

O autorovi:

Jiří Zounek (1973), Mgr., Ph.D., je odborným asistentem Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Ve svých odborných aktivitách se zaměřuje především na využívání informačních a komunikačních technologií ve vzdělávání. Je spoluautorem knih Internet pro pedagogy (2001), Internet pro studenty (2003), Kultura školy. Příspěvek k výzkumu a rozvoji (2005) nebo Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice (2008). Je dále autorem knihy ICT v životě základních škol (2006) a rovněž spoluautorem knihy Učitelé a moderní technologie. Mezi tradičním a moderním pojetím (2009).

Další informace [v Informačním systému Masarykovy univerzity](#).

Kontakt:

Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav pedagogických věd
A. Nováka 1
602 00 Brno
tel. +420 549 498 466
e-mail: zounek@phil.muni.cz
WWW: <http://www.zounek.cz/>

OBSAH

Úvod	7
Moderní technologie v teoretických konceptech dnešní společnosti	15
Kořeny e-learningu	24
Současný e-learning – vymezení problematiky	30
Rozdíly v pohledu na e-learning	31
Vymezení e-learningu	37
Blended learning	39
Distanční vzdělávání a e-learning	45
E-learning a (celoživotní) učení	49
Učení jako klíčový proces v životě člověka	50
Celoživotní učení – koncept učení v moderní společnosti	54
E-learning a jeho aktéři	58
Učení studentů v éře moderních technologií	58
Vnější řízení a autoregulace učení	68
Učitel jako významný aktér e-learningu	71
E-learning mezi vzdělávacími paradigmaty	78
Tradiční paradigma vzdělávání	79
Soudobé paradigma vzdělávání	85
Paradigmata budoucnosti?	91
Moderní technologie v dnešním e-learningu	96
Proměny moderních technologií a způsobů jejich využívání	96
Pedagogický pohled na technologické nástroje	100
<i>Nástroje podporující spolupráci a sdílení znalostí</i>	101
<i>Technologie a přístupy umožňující distribuci výukového obsahu</i> .	106
<i>Nástroje zprostředkující komunikaci</i>	114
<i>Komplexní nástroje umožňující vyučování a učení</i>	119
<i>Mobilní technologie a učení</i>	129
<i>Sociální sítě na internetu</i>	131
Místo závěru: E-learning a mizející „e“	138
E-learning – One of the Forms of Learning in Modern Society (Summary)	145
Literatura	149
Rejstřík	160

Z úvodu knihy (s. 8 – 13):

„Využívání technologií ve vzdělávání tedy nepředstavuje pro pedagogiku zcela nové téma. Co je však na této problematice výjimečné a činí ji do jisté míry neustále „novou“, je její dynamika, která je z velké části určována právě rychlým vývojem (digitálních) technologií. **Neustálý dynamický rozvoj ICT přináší do oblasti vzdělávání stále nové nástroje s novými možnostmi pedagogického využití. Na druhou stranu je rychlé tempo změn zřejmě příčinou toho, že mnozí lidé vnímají technologie jako něco lidem cizího nebo jako něco, co je lidem „dáno“, aniž by byl zcela jasný smysl existence takových technologií nebo jejich využití ve vyučování a učení.** Jak ale uvádí Lévy (2000)¹, technologie je nutné chápat jako produkty určité společnosti a kultury, a proto nelze hovořit o dopadech technologií na člověka, ale vždy je nutné promýšlet jejich existenci a využití v souvislosti s činností člověka. Tentýž autor ještě dodává: „Samotná technika není dobrá ani špatná (záleží na kontextech, způsobech použití a úhlech pohledu), ani neutrální (protože cosi podmiňuje nebo k čemu nutí, protože někde otevírá a jinde zavírá spektrum možností)“ (Lévy, 2000, s. 24).

Uvažujeme-li o e-learningu, pak se plně ztotožňuji s tímto názorem, protože samotné moderní technologie lidskému učení nijak zásadně nepomohou. Využití jejich potenciálu záleží především na jejich uživateli, na kontextu vyučování a učení a na tom, z jakého úhlu pohledu se na možnosti ICT ve vzdělávání díváme. Budu-li ještě dále parafrázovat zmíněného autora, pak je rovněž zřejmé, že moderní technologie nejsou neutrální, protože ve vzdělávání již byly příčinou celé řady změn a umožnily mnoho aktivit, které by bez nich nebyly možné. Problematictější je Lévyho myšlenka, že technika k něčemu „nutí“. Je zřejmé, že samotný technologický rozvoj vyvíjí tlak na to, aby byly nástroje ICT používány v co největší míře a v různých oblastech života společnosti. Existuje rovněž společenský tlak, který svým způsobem nutí k tomu, aby se **moderní technologie staly běžnou součástí vzdělávání a byly zde efektivně využívány. To může být ve svém důsledku motorem mnoha pozitivních změn ve vzdělávání.** Z historie ale víme (Cuban, 1986; 2001), že výjimkou nejsou ani nereálná očekávání, která předpokládala, že nově nastupující technologie vyřeší, jaksi samovolně, mnohé nedostatky dobového vzdělávání. Aktéři vzdělávání tak byli někdy nuceni používat prostředky, o kterých nebyli přesvědčeni, že jim opravdu pomohou zkvalitnit vyučování či učení. V tomto smyslu pak nelze hovořit o příznivém vlivu takového tlaku. Otázkou také je, zda tato **nereálná očekávání** či přímo tlak nejsou z velké části vyvolávány pouze obchodními zájmy výrobců a producentů technologických produktů, případně dalších subjektů mimo oblast vzdělávání, jejichž zájmy nemusejí být vždy shodné s prioritami či cíli sféry vzdělávání. Domnívám se, že zejména z těchto důvodů je vhodné hledat odpověď na otázku, zda a proč technologie někoho k něčemu nutí. Je totiž vždy nutné vnímat i fakt, že moderní technologie a jejich využívání mají svoje limity, o nichž je třeba vědět a s nimiž je nezbytné počítat.

...

Není přitom mým záměrem analyzovat či popisovat technologický vývoj či potvrzovat nutnost využívat nejmodernější technologické prostředky ve vzdělávání. V tomto směru sdílím tezi Manuela Castellse (česky in Petrušek, 2006), že sociologický (v našem případě pedagogický) pohled „nutně abstrahuje jednak od technologického

¹ Citované knihy jsou v seznamu použité literatury přímo v knize, zde tyto bibliografické záznamy neuvádím.

entuziasmu až fanatismu, jednak od technických fines, jež se mění snad s každým dnem“ (s. 117). K problematice proto přistupuji bez techno-optimistických nebo technokratických předsudků, ale také bez předsudků z opačného pole spektra, které současný vliv ICT na život a vzdělávání zlehčují, ironizují či zcela odmítají.

...

Publikace v jistém smyslu **představuje shrnutí mého dosavadního uvažování a výzkumných aktivit v oblasti využívání ICT ve vzdělávání, respektive e-learningu.** Vycházím zejména z analýzy současné sociologické, psychologické a pedagogické teorie, ale také z výsledků zahraničních i českých empirických výzkumů, které se věnovaly konkrétně e-learningu, ale také komplexněji pojatým výzkumům (např. výzkumy současné mladé generace apod.). Využívám rovněž vlastních výzkumů v této oblasti, které jsem v posledních letech realizoval individuálně, nebo ve spolupráci s kolegy z Ústavu pedagogických věd Filozofické fakulty Masarykovy univerzity. **Výsledky těchto výzkumů jsem publikoval v pracích *ICT v životě základních škol* (2006) a *Učitelé a moderní technologie. Mezi tradičním a moderním pojetím* (2009, spoluautorka K. Šedřová). V monografii *Učíme se po celý život? O vzdělávání dospělých v České republice* (Rabušicová, Rabušic, 2008) jsem pak zpracoval téma ICT v životě dospělých. Vedle uvedených výzkumů využívám v této publikaci rovněž výsledky svých dalších výzkumných šetření, které se již soustředily na problematiku e-learningu, a to zejména v terciárním vzdělávání. Snažím se zde rovněž dílčím způsobem uplatnit svoje zkušenosti z rozvojové a vzdělávací činnosti v oblasti využívání ICT ve vzdělávání.**

Ve vlastním textu se samozřejmě neomezují pouze na přehled výzkumů v dané oblasti, ale představuji problematiku e-learningu v relativně širokém teoretickém kontextu. V **úvodní kapitole** vycházím z teoretických koncepcí současné společnosti, které se snaží mimo jiné vysvětlit role ICT v životě moderní společnosti. Zaměřuji se nejenom na koncept informační společnosti či společnosti vědění, ale také na poměrně nový koncept společnosti sítí. Ten v sobě do jisté míry zahrnuje mnohé charakteristiky obou předchozích, a navíc reflektuje rozvoj počítačových sítí a jejich vliv na charakter dnešní společnosti. Rozvoj tohoto nového druhu sítí totiž ovlivňuje nejenom charakter společnosti a život jedinců v ní, ale má rovněž potenciál měnit vyučování a učení. Vhled do teoretických koncepcí společnosti umožní lépe pochopit proměny společnosti v souvislosti s vývojem samotných technologií, čímž se současně vytváří širší rámec pro vysvětlení konceptu e-learningu i jeho historie, což je náplní následujících dvou kapitol. Vedle e-learningu je významným tématem rovněž tzv. **blended learning**, který spojuje tradiční pedagogické přístupy a e-learning. Ve čtvrté kapitole věnuji pozornost distančnímu vzdělávání, které je s e-learningem často spojováno či dokonce ztotožňováno, ačkoliv jde o dva různé přístupy k vyučování a učení.

V **posledních dvou kapitolách** knihy se detailně zaměřuji jak na problematiku učení, tak na problematiku moderních technologií. Kapitola věnovaná učení představuje několik stěžejních témat, která výrazně ovlivňují úvahy o e-learningu. Jde zejména o vlastní podstatu procesu učení, celoživotní učení, ale také o současné změny v přístupech k učení, které jsou zapříčiněny právě rozšířením moderních technologií do běžného života. S učením a vyučováním úzce souvisejí také témata učebních stylů či učitelova pojetí výuky, která vnímám jako jedna z nejdůležitějších témat e-learningu, jimž však v těchto souvislostech nebývá věnována adekvátní pozornost. Završení této části práce představují úvahy o současných vzdělávacích paradigmatech a rolích ICT v nich. Vedle tradičních a

v současnosti nejlivnějších paradigmat zde představuji dva relativně nové teoretické přístupy ke vzdělávání, které již výrazněji reflektují možnosti moderních (**síťových**) **technologií**. Na tomto místě mohu předeslat, že rozdílná paradigmata vnímám jako různé pohledy na problematiku vyučování a učení, kdy každé představuje svého druhu inspiraci či teoretický rámec pro e-learning. Celá kapitola věnovaná učení tak představuje jeden ze základních kamenů spisu a zároveň také východisko pro část následující, která se zaměřuje na vybrané prostředky ICT. V této části vycházím z úvodní kapitoly a zejména z poznatků o tom, že v současné společnosti i ve vzdělávání vzrůstá význam počítačových sítí. Zaměřuji se proto přímo na síťové prostředky moderních technologií nebo na takové prostředky, které využívají z velké části prostředí počítačových sítí. Představuji zde možnosti relativně známých technologií, ale také technologie, které si teprve cestu do vzdělávání hledají. U každého nástroje či technologie hledám především potenciál pro vyučování a učení, včetně případných slabín daného nástroje.

Tato publikace se snaží svým pojetím přispět k hlubšímu poznání problematiky e-learningu, i když si neklade za cíl poskytnout komplexní zpracování této problematiky, což je ostatně vzhledem k šíři problematiky v rámci jedné publikace prakticky nemožné. Snažím se přispět do odborné pedagogické diskuze o e-learningu a současně naznačit témata, jimiž by se měla pedagogická teorie i výzkum zabývat. (...) **Publikace je určena** jak teoretikům a výzkumným pracovníkům, kteří se věnují otázkám vzdělávání i problematice moderních technologií, tak studentům různých oborů. Domnívám se však, že tento spis může být užitečný i pro širší (nejenom odbornou) veřejnost. Mnohé části této práce se totiž věnují tématům a problémům, s nimiž se v běžném životě setkává takřka každý jedinec, aniž si možná uvědomuje širší souvislosti daných jevů.

E-learning bývá někdy spojován pouze s terciárním vzděláváním, kde dosud nachází zřejmě největší uplatnění. Přístup k e-learningu v této knize přesahuje takové pojetí a v mnoha ohledech sleduje obecnější otázky. To je dáno chápáním učení jako celoživotního procesu, který se nemusí nutně odehrávat pouze ve školských institucích. Na svém významu nabývají také další formy učení, a to i díky možnostem ICT. Kniha tak obsahuje poznatky, které lze vztahovat například k sekundárnímu vzdělávání, vzdělávání dospělých nebo také k informálnímu učení. Moderní technologie sice nejsou lékem na současné problémy společnosti, jednotlivců či vzdělávání, ale nabízejí či otevírají poměrně široké možnosti všem lidem, kteří v éře těchto technologií žijí (Lévy, 2000).

...

Je nutné předeslat, že tato práce je v převážné míře založena na zahraničních zdrojích, což může skrývat nebezpečí, že například výsledky zahraničních výzkumů nejsou vždy aplikovatelné na naše prostředí. Srovnáme-li si však některé české a zahraniční studie (zejména z technologicky vyspělých zemí) či například realitu ve využívání některých prostředků moderních technologií na vysokých školách, zjistíme, že naše prostředí se v mnoha ohledech od zahraničí příliš neliší. Domnívám se tedy, že tyto výsledky mohou být využívány jako doklad či argument k některým názorům, byť samozřejmě po důkladné úvaze. Používání zahraničních zdrojů je velmi přínosné či v tomto případě nezbytné, protože pedagogický výzkum v oblasti e-learningu v ČR zatím pokrývá pouze některé oblasti.“